

פרשת נשא - תשובה מכח התורה

שיחה מפי הרב חיים איידלס

א. פרשות במדבר ונשא - חלוקת תפקידי עם ישראל

פרשת נשא תמיד נקראת אחרי שבועות בו קיבלנו השראה של תורה. הפרשה פותחת "נשא את ראש בני גרשון גם הם לבית אבתם למשפחתם" (במדבר ד כב). לאחר מכן מונה התורה גם את בני מררי וגם את בני גרשון. פרשת נשא ממשיכה את פרשת במדבר במה ששתיהן עוסקות בספירת עם ישראל. הקב"ה לוקח את עם ישראל ומחלקו לקבוצות, כל שבט לחוד לפי סדר ישיבתם והליכתם במדבר, ולאחר מכן מניית משפחות בני לוי לחוד. כל אדם בישראל צריך להכיר את החלק אליו הוא שייך. רק כך אדם יכול למלא את תפקידו בשלמות, והאדם חייב למלא את תפקידו בשלמות וחלילה לא להיות מה שהוא לא. כל אחד ותפקידו בעולם, ורק כך כשכל אחד מכיר את תפקידו נוצרת ההרמוניה שבונה את השלימות של עם ישראל.

התורה אינה מוגבלת וכוללת בתוכה את כל המציאות. לכל אדם יש את מקומו בתורה, וכנגד ששים ריבוא נפשות ישראל ישנן ששים ריבוא אותיות בתורה¹, כשחלק מעם ישראל נמצאים במרווחים שבין השורות. כל אחד ותפקידו. לכן מסיימת פרשת במדבר כהקדמה למתן תורה "וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר. אל תכריתו את שבט משפחת הקהתי מתוך הלויים. וזאת עשו להם וחיו ולא ימותו בגשתם את קדש הקדשים אהרן ובניו יבאו ושמו אותם איש איש על עבדתו ואל משאו. ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו" (במדבר ד ז-כ). אדם שפורץ למדרגה שאינה שלו מאבד את עולמו, לא נכנסים למקומות בקדושה שאינם שייכים לחלקי. זו ההכנה הראשונית לקבלת התורה.

אך צריך לזכור יחד עם הכרת מקומי בתוך התורה ובעם ישראל שאני חלק מהספירה הכוללת. ודאי שיש לי מקום ואני מכיר את מקומי, אבל יחד עם זה עלי להיות בטל מול הזולת ולהיות מוכן לקבל את מעלותיו של השני². דווקא עם "ואהבת לרעך כמוך" 'בלב אחד כאיש אחד'³ נזכה לתורה.

ב. תשובת המגורשים והמרירים

בפרשתנו שבאה אחר מתן תורה ממשיכים בנתינת התפקידים והמניין, וצריך להבין מדוע להמשיך בעניין זה גם אחר יום קבלת התורה.

בפרשה זו מצוה הקב"ה "נשא את ראש בני גרשון גם הם". לעתים אדם מרגיש כבני גרשון - כאדם שגורש מאור ה'. הדבר מביא לכך שאינו נושא עוד את ראשו ומודכא עד מצב שנחשב כ"בני מררי" - מריר ומיואש. אלא שבשביל אנשים אלו שמר להם בעולמם ברוח ובגשם באה התורה שהיא הדרך להתחזק מתוך אמונה בחיי החיים. אחרי שה' פתח שערי שמים בארץ והראה לנו שאין עוד מלבדו גם אדם שמרגיש מגורש יכול לחזור לאביו שבשמים. אומר המדרש (ילקוט שמעוני יחזקאל רמז שנח):

"שאלו לחכמה: חוטא מהו ענשו? אמרה להם: "חטאים תרדף רעה". שאלו לנבואה: חוטא מהו ענשו? אמרה להם: "הנפש החוטאת היא תמות". שאלו לתורה: חוטא מהו ענשו? אמרה להם: יביא אשם ויתכפר לו. שאלו להקב"ה: חוטא מהו ענשו? אמר להם: יעשה תשובה ויתכפר לו, הדא הוא דכתיב "טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך".

קודם התורה אין לחוטא תקנה כלל, התורה היא השורש לתקנה ומכוחה יש גם פתח לתשובה כפי שאומר הקב"ה שיעשה תשובה. התשובה מתגלה בעולם יחד עם התורה, והיא הפתח לכל ובכל מצב. עוד יותר מזה אנו רואים שהיא עצמה זו שמעוררת את האדם לעשות תשובה.

אמנם אנו רואים שהמשנה והגמרא במסכת סנהדרין מתארות אנשים שנעלו בפניהם דרכי תשובה, ביניהם מונה המשנה גם את המלך מנשה⁴, עליו אומרת הגמרא (תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף קג עמוד ב):

"וּגַם דָּם נָקִי שֶׁפָּךְ מִנְשֵׁה הַרְבֵּה מֵאֵד עַד אֲשֶׁר מָלָא אֶת יְרוּשָׁלַיִם פֶּה לְפִה לְבַד מִחֲטָאתָו אֲשֶׁר הֲחִטִּיא אֶת יְהוּדָה, לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי ה'". הכא תרגימו: שהרג ישעיה,

¹ של"ה מסכת פסחים מצה עשירה - דרוש ראשון, של"ה מסכת פסחים מצה עשירה - דרוש שלישי אות שסב. של"ה פרשת תולדות תורה אור אות יב.

² ליקוטי מוהר"ן תורה לד סעיף ד:

"וכל אחד ואחד מישראל יש בו בחינת צדיק מושל, שהוא בחינת מלא פום, כמו שכתוב (ישעיה ס') "ועמך כולם צדיקים". וזהו פירוש (תהלים קי"ד) "ישראל ממשלותיו" - היינו 'מי מושל בי- צדיק'. כי יש בכל אחד מישראל דבר יקר שהוא בחינת נקודה מה שאין בחבירו. כמעשה דאביי ואבא אומנא (תענית כ"א ע"ב) שהשיבו לו לא מצית למעבד כעובדא דאבא אומנא וכו'. ובחינה הזאת שיש בו יותר מחבירו הוא משפיע ומאיר ומעורר לב חבירו. וחבירו צריך לקבל התעוררות ובחינה הזאת ממנו, כמו שכתוב "ומקבלין דין מן דין". כי קודם מתן תורה היה הממשלה ביד ה' יתברך ואחר מתן תורה יתן הממשלה ליד כל ישראל כל אחד לפי בחינתו".

³ רש"י שמות פרק יד פסוק י ד"ה "נסע אחריהם".

⁴ משנה מסכת סנהדרין פרק י משנה ב:

"שלשה מלכים וארבעה הדיטות אין להם חלק לעולם הבא. שלשה מלכים: ירבעם, אחאב ומנשה. רבי יהודה אומר: מנשה יש לו חלק לעולם הבא שנאמר (דברי הימים ב' ל"ג) "ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחנתו וישיבהו ירושלים למלכותו". אמרו לו: למלכותו השיבו ולא לחיי העולם הבא השיבו".

"אחר קיצץ בנטיעות, עליו הכתוב אומר "אל תתן את פיך לחטיא את בשרך". מאי היא? חזא מיטטרון דאתיהבא ליה רשותא למיתב למיכתב זכוותא דישראל. אמר: גמירא דלמעלה לא הוי לא ישיבה, ולא תחרות, ולא עורף, ולא עיפוי, שמא חס ושלום שתי רשויות הן?!... יצתה בת קול ואמרה: שובו בנים שובבים חוץ מאחר. אמר: הואיל ואיטריד ההוא גברא מההוא עלמא ליפוק ליתנהני בהאי עלמא, נפק אחר לתרבות רעה".

ותירץ הרבי מאפטה האוהב ישראל (דברים לימי הרצון והתשובה):

"גמרא חגיגה (טו א) 'יצאה בת קול ואמרה שובו בנים שובבים חוץ מאחר'. והוא תמיה גדולה לעיני כל בר דעה, כי הלא ידוע ומפורסם שאין לך דבר בעולם שעומד בפני התשובה. וכמו שקיבל השם יתברך תשובת מנשה הגם שהכעיס בוראו מאוד. אך באמת נראה לי דאין הכוונה דגם אם היה שב בתשובה לא היה הקדוש ברוך הוא מקבלו, חלילה לה' יתברך מעשות כדבר הזה ולא כיוצא בו. אכן שורש הדבר הוא כך מגודל רחמי ה' יתברך שמרחם על כל בריותיו וגם על החוטאים נגדו יתברך וחושב מחשבות לבל ידח ממנו נדח לזאת שולח ה' יתברך הרהורי תשובה בלבם בזה הכרוז היוצא בכל יום שובו בנים כו' כנודע מספרים הקדושים, ומעורר אותם שישובו בתשובה שלימה".

הסביר אור שבעת הימים הבעל שם טוב הקדוש שאותה בת קול שיוצאת היא הרהורי התשובה והמחשבות לתיקון שמתעוררות בקרב ליבו ומוחו של האדם⁵. וממשיך הרבי מאפטה:

"או על ידי איזה סיבה מעוררם שישובו היינו כמו שכתוב (תהלים צ, ג) "תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם". והקדוש ברוך הוא בעצמו פותח להם שערי תשובה ושואל ומבקש מכל אחד ואחד לעשות תשובה. אכן יש עבירות חמורות כל כך כמו האומר אחטא ואשוב (יומא פה ב) וכדומה, אז אין מהראוי שה' יתברך יחזור אחריו לעוררו ולבקש ממנו שיעשה תשובה. רק צריך האדם להתעורר מעצמו ולשום אל לבו בלא אתערותא דלעילא מקודם ולהתוודות לפניו יתברך בכל לבבו וישפוך שיחו לפניו יתברך שישלח לו עזר וסיוע מן השמים שיגמור תשובתו בכי טוב. ואז באמת מקבלין תשובתו גם כן בשובו מדרכו וחי. וזהו מאמרם ז"ל (שם) אין מספיקין בידו לעשות תשובה, ולא אמרו אין מקבלין תשובתו. אך ודאי כוונתם הוא שאין מעוררין אותו מן השמים שישוב אך ורק ממתניין ומצפים

במערבא אמרי: שעשה צלם משאוי אלף בני אדם ובכל יום ויום הורג כולם... אחז העמידו בעלייה, שנאמר "ואת המזבחות אשר על הגג עלית אחז וגו'", מנשה העמידו בהיכל שנאמר "וישם את פסל האשרה אשר עשה בבית אשר אמר ה' אל דוד ואל שלמה בנו בבית הזה ובירושלים אשר בחרתי מכל שבטי ישראל אשים את שמי לעולם"... אחז בטל את העבודה וחתם את התורה, שנאמר "צור תעודה חתום תורה בלמודי". מנשה קדר את האזכרות והרס את המזבח".

מלך רשע אשר לכאורה ראוי היה להיות מגורש באופן מוחלט מאת פני ה'. בכל זאת אומר המדרש (רות רבה פרשה ה) כיצד קבלו הקב"ה בתשובה:

"אמר רבי לוי בר חיתא עשו לו מולה של נחושת והיו מסיקין האור מתחתיו והיה צווח 'צלם פלן (פלוגי), צלם פלן שזבני!'. כיון שראה שלא הועילוהו כלום אמר: זכור הייתי שהיה אבא מקרא אותי (דברים ד') 'בצר לך ומצאוך וגו' כי אל רחום ה' אלהיך', אנא צווח ליה אין עני הא טב ואין לא עני הא כולה חדא היא כל אפיא שוין (אצעק לה) - אם יענה טוב ואם לא אני רואה שהקב"ה כמו כל שאר האלים). באותה שעה עמדו מלאכי השרת וסתמו כל החלונות של מעלה, ואמרו לפניו: רבון העולם, אדם שהעמיד צלם בהיכל אתה מקבלו בתשובה? אמר להם: אם איני מקבלו בתשובה הריני נועל פתח בפני כל בעלי תשובה. מה עשה הקדוש ברוך הוא? חתר לו חתירה מתחת כסא כבודו ממקום שאין מלאך יכול לשלוט, הדא הוא דכתיב (דברי הימים ב' ל"ג) "ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחנתו", אמר רבי לוי בערביא צווחין (קוראים) לחתירה 'עתירה'".

מכח נתינת התורה גם למקום רחוק ומגורש מפני ה' ואדם שנמצא במצב מריר יש פתח לתיקון ותשובה. אפילו מי שמצד עצמו לא ראוי לתשובה יכול עתה לשוב. לכן על אף שמונה הרמב"ם (הלכות תשובה פרק ד) עשרים וארבעה דברים שמעכבין את התשובה חותם הרמב"ם את הפרק (שם הלכה ו):

"כל אלו הדברים וכיוצא בהן אף על פי שמעכבין את התשובה אין מונעין אותה אלא אם עשה אדם תשובה מהן הרי זה בעל תשובה ויש לו חלק לעולם הבא".

ג. שובו בנים שובבים - חוץ מאחר

תמיד ישנו פתח לעשות תשובה. אמנם לכאורה הדבר מוקשה על פי דברי הגמרא (תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף טו עמוד א) בעניין 'אחר' - אלישע בן אבויה:

⁵ בעל שם טוב ויקרא פרשת בחקותי אות ט ושם הערה יד, בעל שם טוב מגילות מגילת איכה אות יא.

הקב"ה מקדים לפני הגאולה ומעורר רוח טהרה. זה מה שאנו מבקשים "השיבנו ה' אליך ונשובה" (איכה ה כא), מבקשים מהקב"ה שיעורר אותנו בתשובה שלמה ובכך נזכה לגאולה. גם כשאנחנו מגורשים ומרירים בכל זאת אנו יודעים שהקב"ה יכול לפתוח לנו את הפתח לתיקון מכח התגלותו בהר סיני ונתינתו את התורה.

כפי שהזכרנו קבלת התורה תלויה באהבת חינוך וקבלה אחד של השני, וכך גם התשובה - עלינו לדעת לעשות תשובה יחד. באם חלילה אדם רואה חטא אצל יהודי הוא צריך לדעת שהדבר קשור אליו באופן אישי ועליו לתקן נקודה זו. הסבא רבי אריה לוי זצ"ל היה אומר שכשאדם רואה חילול שבת זה אומר שהוא צריך לעשות תשובה.

ומייחלין מתי יתעורר מעצמו לעשות תשובה שלימה, ואז בלי ספק שמקבלין תשובתו בשמחה. וכלל גדול אמרו חכמינו ז"ל (ירושלמי פאה פ"א ה"א) באמת שאין לך דבר העומד בפני התשובה. וזאת היתה כוונת הבה קול שהכריז שובו בנים כו' חוץ מאחר, היינו שהקדוש ברוך הוא הוא בעל הרחמים ומתאוה מאוד שכל החוטאים ישובו אליו באמת לבל ידח ממנו נדח ובפרט נשמה היקרה כמוהו שהיה גדול בתורה ובחכמה. אך שורש הדין וקו האמת והמשפט ניתן שלא לעוררו ולבקש ממנו שישוב. לזאת עשה ה' יתברך ברוב רחמיו וחסדו הגדול סיבה זו כדי שישכיל ויבין אחר וישג בחכמתו כוונת ה' יתברך שבאמת רוצה שישוב אליו ויקבלו בסבר פנים יפות. אך שכביכול אינו יכול לומר לו בפירוש ולעוררו שישוב בתשובה כמו שמתנהג את עצמו עם שאר החוטאים מחמת שהכעיסו הרבה וידע רבונו כו'. וזה שאמרה הבה קול שובו בנים כו', היינו לכם אני אומר ומעורר אתכם ומבקש מכם שתשובו אלי, חוץ מאחר - איני יכול לעוררו ולומר לו זה כנ"ל, אך כשיבין זה מעצמו וישוב בכל לבבו כראוי לו באמת אז מה טוב ומה נעים".

יש תשובה של בת קול שבאה מלמעלה אל רצונותיו של האדם ויש תשובה שאדם צריך להתאמץ. כעת ליבו אטום משום שעבר על עבירות כאלה בהן אין מספיקין בידו לעשות תשובה - ועתה הוא תלוי בהשתדלותו ומאמציו בלבד. לפעמים אדם מרוחק כל כך מהקב"ה עד שכביכול לא רוצה קשר איתו, כמו הנחש עליו אמר הקב"ה "ועפר תאכל כל ימי חיך" (בראשית ג יד) שמזונו מצוי כך שלא יצטרך לפנות עוד לה' לשם קבלת מזונו. כך מנשה שהגיע למצב בו מתעורר לתשובה קלה שבקלות מעצמו לא מנע ממנו הקב"ה מלשוב ולהתקרב וחתר לו חתירה מיוחדת.

ד. "השיבנו ה' אליך"

גם הגאולה תלויה בעניין התשובה. אנו רואים שישנה מחלוקת בגמרא (תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף צז עמוד ב) האם הגאולה תלויה בתשובה או לא. לדעת רבי אליעזר שהגאולה תלויה בתשובה אנו רואים ששוב יש בת-קול אשר מעוררת את ישראל בתשובה:

"רבי אליעזר אומר: אם ישראל עושין תשובה נגאלין, שנאמר "שובו בנים שובבים ארפא משובתיכם"."